

<https://hlukhiv.city/articles/313598/fundator-kraeznavstva-gluhivschini-yakij-vnesok-yakim-krivko-zrobiv-dlya-nashogo-krayu> (дата звернення: 08.11.2023).

4. Гриценко А. Фундатор краєзнавства Глухівщини. До 120-річчя з дня народження викладача Глухівського педагогічного інституту та видатного краєзнавця Якіма Кривка. *Глухівщина*. 2023. № 38 (28108). 28 вересня. С. 5.

5. Гриценко А. Фундатор краєзнавства Глухівщини. До 120-річчя з дня народження викладача Глухівського педагогічного інституту та видатного краєзнавця Якіма Кривка. *Глухів.Info*. 2023. 19 вересня. URL: <https://hlukhiv.info/fundator-kraeznavstva-gluhivshhyny/> (дата звернення: 08.11.2023).

6. Гриценко А. Фундатор краєзнавства Глухівщини». [До 120-річчя з дня народження викладача Глухівського педагогічного інституту та видатного краєзнавця Якіма Кривка]. *Сумський історичний портал*. 2023. 16 жовтня. URL: <https://history.sumy.ua/research/article/9768-hrytsenko-andrii-fundator-kraeznavstva-hlukhivshchyny.html> (дата звернення: 08.11.2023).

7. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Житомирська область / Ред. кол. тому: Чорнобривцева О. С. (гол. редкол.), Булкін Г. П., Бутич І. Л., Василевський А. Ф., Вахбрейт З. Д., Гудима Н. Г., Денисенко Г. І., Зайцев В. М., Іващенко О. М., Матяшук В. О., Москвін П. П., Новик М. К. (відп. секр. редкол.), Павлов О. О., Павловський А. А., Ремезов О. П. (заст. гол. редкол.), Чекарев Л. М. АН УРСР. Інститут історії. – К.: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1973. 752 с.

8. Кралюк П. Українізація від Петра Шелеста. Він намагався утверджувати українську ідентичність. *Радіо Свобода*. Суспільство. 2020. 8 червня. <https://www.radiosvoboda.org/a/30656654.html> (дата звернення: 08.11.2023).

9. Макухін І. Історія міст і сіл УРСР [Сумська область]. *Сумський історичний портал*. 2013. 18 квітня. <https://history.sumy.ua/research/books/646-istoriia-mist-i-sil-ursr-sumska-oblast.html> (дата звернення: 08.11.2023).

10. Сидоров К. С. Особливості відбудови МТС Житомирщини в 1943–1945 рр. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. 2013. № 12. С. 61 - 65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnui_2013_12_14 (дата звернення: 08.11.2023).

ГЛУХІВСЬКИЙ ТЕХНІКУМ МЕХАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Едуард Поляков

Науковий керівник:
Андрій Гриценко

Глухівський агротехнічний фаховий коледж Сумського національного аграрного університету (далі – СНАУ) сьогодні належить до числа найстарших навчальних закладів України. Більше ста років цей професійний навчальний заклад забезпечує навчання фахівців у галузі механізації та електрифікації сільського господарства, не втрачаючи актуальності свого існування від кінця ХІХ століття до сьогодні. Його багата історія вписана в історію рідного міста, краю, держави. Є в ній щасливі та гіркі сторінки, але без них не можна досягнути значення Глухівського

коледжу СНАУ не лише в системі навчальних закладів агротехнічного спрямування, а й у житті міста Глухова. Такою сторінкою є історія коледжу у роки Другої світової війни.

У 1929 році професійно-технічну школу у місті Глухів, що займалася підготовкою техніків-механіків з холодної обробки металів, було реорганізовано у технікум механізації сільського господарства. До 1941 року у ньому було підготовлено 660 техніків-механіків та 50 техніків-технологів для первинної обробки конопель [1, с. 213]. У такому статусі навчальний заклад зустрів 1941 рік, що приніс кардинальні зміни у життя радянських людей. Друга світова війна не обійшла стороною місто Глухів, захоплення якого мало стратегічне значення для армії Вермахту, відкриваючи шлях для просування німецьких військ у курському напрямку.

У 1941 році технікум закінчили 92 випускники, але після отримання освіти їм не довелося працювати у галузі сільського господарства. Початок війни змусив учорашніх випускників взяти до рук зброю. Німецькі війська підійшли до Глухова на початку серпня 1941 року. Для його захисту було виділено вкрай малі сили: один саперний батальйон Харківського військового округу та одна стрілецька рота. Німецький військовий напір стримати було неможливо, не допоміг 22-й моторизований полк НКВС, направлений для підкріплення. Вже 6 вересня сапери почали підривати мости на підступах до міста та в самому місті, а 7 вересня армія Вермахту увійшла до Глухова. Почався важкий період німецької окупації, що тривав з 7 вересня 1941 по 30 серпня 1943 року. У ці складні роки місто зазнало жахів війни: голоду, погноблення, бомбардувань. Багато викладачів, випускників та учнів навчального закладу направились на фронт, 54 з них не повернулися з боїв Другої світової війни. серед них директори довоєнного періоду Г.І. Ковальов та І.В. Бурлаков.

Важким був період не просто для навчання, а й для існування закладу. На базі майстерень технікуму вже у перші дні Другої світової було розпочато ремонт автомобілів для фронту і тракторів, що мало важливе стратегічне значення. У цій ситуації ремонт і збереження техніки стали критичною необхідністю з точки зору військового зусилля та ефективності, адже вони були ефективнішими за нове виробництво в умовах початку жорстокої війни, що дозволило промисловості зекономити час і ресурси. Трактори і автомобілі у цей період стали важливими для транспортування військ, забезпечення логістики та перевезення матеріалів. Ремонт цих транспортних засобів надавав можливість підтримувати фронт і підтримувати бойові операції. Такі ремонтні роботи стали бути частиною загальної мобілізації ресурсів для підтримки оборони країни під час війни, адже технікум, забезпечуючи їх певний час власними силами, звільнив у країні робочі руки для інших виробничих процесів. Робота з ремонтом техніки у майстернях дозволяла зберігати та передавати технічні навички і досвід в умовах війни, сприяла забезпеченню армії та фронту необхідними транспортними засобами і збільшувала загальну готовність до оборони країни.

В цей же період на курсах було підготовлено 25 жінок-комбайнерів. Така підготовка велась прискореними темпами, маючи на меті мобілізацію робочої сили та забезпечення продовольчої безпеки. Велика частина чоловічого населення була призвана на фронт, що призвело до нестачі робочої сили в сільському господарстві та промисловості. Для збереження виробництва продовольства та

забезпечення армії необхідними ресурсами було вирішено залучити жінок до аграрних робіт. Жінки-комбайнери були навчені використовувати комбайни, які в цей час стали важливими машинами для збирання зернових культур, що дозволяло значно збільшити швидкість та ефективність збирання врожаю порівняно із традиційними методами. Комбайни дозволяли замінити велику кількість ручної праці, що було особливо важливим у відсутності чоловічої робочої сили. Залучення жінок-комбайнерів відіграло важливу роль у збереженні економічної стабільності та продовольчої безпеки країни під час війни. Після війни цей досвід також вплинув на перегляд стереотипів стосовно ролі жінок у суспільстві і праці.

Роки окупації стали важкими для Глухівського технікуму, адже постраждали його приміщення та будівлі. У цей період фашисти завдали серйозної шкоди його освітньо-виробничій інфраструктурі Глухівського технікуму. Вони практично знищили навчально-виробничу базу, вивезли частину обладнання до Німеччини, частково зруйнували будівлі та спалили всі меблі. Більша частина книг була знищена, а ливарний цех зруйновано. Руйнування виробничих потужностей навчального закладу мало заставити глухівчан зменшити опір окупантам. Через знищення ливарного цеху зменшилися можливості виробництва, необхідні для ведення оборонної праці. Спалення книг відбувалося на окупованих територіях скрізь і було спрямоване на придушення культурної ідентичності українського народу. Здійснивши під час окупації та відступу вивезення обладнання до Німеччини, армія спрямувала використання цих ресурсів у власних виробничих потужностях фашистського режиму. Завдані збитки, завдані Глухівському коледжу під час Другої світової війни, пізніше були оцінені у суму 825 тисяч рублів [3].

30 серпня 1943 року в ході Чернігівсько-Прип'ятської операції радянські війська звільнили місто від німецьких загарбників. Найменування Глухівських отримали 70 гвардійська стрілецька дивізія, 226 стрілецька дивізія, 23 танкова бригада, 1 гвардійська артилерійська дивізія прориву [1, с. 230]. Не зважаючи на звільнення, місто потрапляло у вересні 1943 року під бомбардування та обстріли з повітря. У таких умовах важко було починати повернення до відновлення та звичайного життя, але глухівчани намагалися робити все, щоб навести лад у рідному місті. Попри всі складнощі, Глухівський технікум у 1943 році відновив свою роботу і продовжувався набір студентів, це був одним з перших технікумів України, що почав свою роботу у час, коли ще йшли жорстокі бої з ворогом на території України.

У цей час гостро відчувала нестача викладачів, що воювали. У жовтні 1943 році для керівництва Глухівським технікумом з фронту був відкликаний заступник директора з навчальної частини Микола Іванович Майський. Для повноцінної роботи потребував оновлення не лише технікум, а й усе місто, що пережило окупацію. До відновлювальних робіт залучили не тільки співробітників та викладачів, а й учнів. Вони ремонтували навчальні корпуси та гуртожитки, працювали на відбудовчих роботах у місті. Відсутність робочої сили та обмежені ресурси змушували використовувати свої власні зусилля для відбудови. Це було особливо актуальним, оскільки відновлення розпочалося у воєнний час та тривало після нього. Участь у таких роботах відбувалася безперервно, що дало змогу відбудови технікуму та загальної міської інфраструктури. Після окупації у

Глухові склалася критична ситуація з матеріалами для опалення приміщень: торф та дрова доводилося завозити за 10-15 км від міста. Техніки для цього не було взагалі, тому підвезення палива виконували на конях, що також ускладнювало процес.

Вживши у горнилі Другої світової, технікум зміг відновитися та розпочати роботу у швидкі терміни. Вже у лютому 1944 року розпочався набір учнів на 1-й курс, а вже з березня заняття розпочали дві набрані групи, кількість кожної з яких складала 70 осіб. За спогадами вступника 1944 року Миколи Кубана, його група самостійно обрала приміщення для занять, зупинившись на кабінеті математики. Студенти особисто здійснювали прибирання, приймали участь у виготовленні парт та лав з дошок. Скло власноруч вставляли у вікна, коли вже розпочались заняття. Для облаштування гуртожитку студенти виготовляли матраци, наповнюючи спеціально пошиті великі мішки соломкою. Не зважаючи на велике фінансове навантаження, учні завзято відносились і до роботи, і до навчання. У цей період термін навчання складав три роки. Навчальний процес стикався із такими складнощами, як відсутність приміщень, навчально-технічної бази, нестача викладацького складу.

На базі технікуму було організовано курси голів колгоспів, водіїв, бригадирів. Організація цих курсів була спрямована на надання необхідних кваліфікацій та знань для ефективного ведення господарської діяльності в сільському господарстві. Цьому сектору були потрібні кваліфіковані працівники, яких не вистачало. Технікум зміг у швидкі терміни допомогти отримати фахові навички людям, що почали розбудову сільського господарства.

У 1944 році Глухівський технікум отримав у розпорядження навчально-дослідне господарство «Іванівка», що у довоєнні роки належало сільськогосподарському інституту. На його базі було розпочато заняття учнів та співробітників тваринництвом, а також вирощування зерна та овочів. Вирощену продукцію постачали до їдальні технікуму, а також здавали на користь держави. Спеціалісти та учні навчального закладу змогли отримувати врожаї, що були у 2-3 рази вище за показники по Глухівському району, застосовуючи у своїй роботі провідні досягнення агрономії тих часів [3].

Справжнім проривом було спорудження першої в районі високовольтної електролінії від технікуму до учбового господарства для забезпечення ферми електроенергією силами викладачів, співробітників та учнів технікуму. Пізніше вони спорудили міській ретранслятор телепередач. У 1945 році було відкрито відділення електрифікації, викладачі та співробітники якого надавали допомогу з впровадження електроструму у виробництво під час електрифікації сіл.

Переможний 1945 рік приніс зміни і у життя Глухівського технікуму. До складу педагогічного колективу на той час входило 16 викладачів та інструкторів, кількість студентів сягала 203 учня, щорічний прийом було збільшено до 180 чоловік. Трохи пізніше, у 1948 році відбувся перехід навчального закладу на чотирирічне навчання. Збільшилась аудиторій до 20, гуртожиток зміг прийняти 95 учнів. З'явилась техніка у кількості одного автомобіля ГАЗ-АА, трьох тракторів (СІЗ-НАТІ, ХТЗ, «Інтернаціонал») та одного комбайна «Комунар» [3]. Так Глухівський технікум почав повертатися до мирного життя.

Про тяжкі, але славні часи в історії Глухівського технікуму під час другої світової війни сьогодні нагадує музей славетного командира Сумського

партизанського з'єднання Сидора Ковпака, який відкрився при Глухівському технікумі механізації у 1971 році. Глухівський технікум пережив зміни та реорганізації, дві світові війни. Сьогодні під час повномасштабної війни в Україні він продовжує працювати, надаючи освіту у дистанційній формі.

Література

1. Белашов В. Глухів – столиця Гетьманської України (1708—1782 рр.): від перших поселень до сучасності. Суми: ТОВ «ВПП «Фабрика друку», 2020. 419 с.
2. Вечерський В. Гетьманські столиці України. Київ: Наш час, 2008. 318 с.
3. Глухівський коледж СНАУ. URL: <http://gati.snau.edu.ua> (дата звернення: 08.11.2023).
4. Глухів. *Чернігівщина*. Енциклопед. довідник. Київ: УРЕ, 2010. 467 с.
5. Черановська Т. Глухів – гетьманська столиця. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua> (дата звернення: 08.11.2023).

МІСТО – ГЕРОЙ ВАСИЛІВКА, ЖИТТЯ ВІД РОЗКВІТУ ДО ОКУПАЦІЇ

Ірина Кожем'якіна

Національна ідентифікація людини починається зі знання своєї історії. Хоча зараз історія змінила свій хід, ми не маємо права забувати, якою ціною здобувається свобода. Війна продовжується, і з нових підручників з історії України наступні покоління дізнаватимуться, як відстоюється незалежність.

Василівка – місто районного підпорядкування, розташоване на березі вже колишнього Каховського водосховища, за 50 кілометрів від Запоріжжя. Довоєнне населення міста - 14 тисяч осіб. Село засноване наприкінці XVIII ст. запорізькими козаками і кріпаками-втікачами. У 1784 році воно стало власністю генерал-майора Попова. Порівняно з сусідніми селами Василівка розвивалася швидше, бо була розташована біля переправи через річку Карачекрак, на шляху до Криму. Після повалення самодержавства був час активного селянського руху у Василівці, а на початку січня 1918 року влада в містечку повністю перейшла до волосної Ради. Селяни Василівки активно долучались до громадсько-політичного життя. За передвоєнні роки змінився загальний вигляд Василівки. Зникли землянки і халупи. У червні - липні 1941 року близько тисячі чоловіків призовного віку пішли на фронт. Понад два роки тривала окупація Василівки. За післявоєнні роки Василівка, яка 1957 року стала містом районного підпорядкування, розрослася і покрасивішала. Більшість вулиць забруковано, центральні - заасфальтовано і обсаджено деревами та кущами, прокладено тротуари, водопровід [1].

Василівка після 2000-х – це сучасне місто з розвинутою соціальною сферою, сучасними промисловими підприємствами, закладами культури та освіти, туристичними об'єктами. Далеко за межами міста відомий «Василівський елеватор», завод «Оліс», ВАТ «Василівський авторемонтний завод», «Василівський завод технологічного обладнання», «Міда» та ін. Тут є один з найвідоміших туристичних об'єктів: пам'ятка національного значення – історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова» [2].